

KRONIEK

TIJDSCHRIFT HISTORISCH AMERSFOORT

JRG 16 • NR 2 • JUNI 2014

Het Eemhuis geopend

THEMA
NUMMER

ARCHIEF EEMLAND • DE BIBLIOTHEEK EEMLAND • KUNSTHAL KADE • SCHOLEN IN DE KUNST

INHOUD

4 EEN OPTIMALE CULTUURTEMPEL

De visie van Neutelings Riedijk Architecten

10 VIER EEMHUISPARTNERS

Waarom samen in één gebouw?

12 KLEINERE PARTNERS

13 PLATTEGRONDEN

14 VERTROUWDE KWALITEIT IN EEN NIEUW JASJE

Nieuw publieksconcept Archief Eemland

16 HET BEWAREN WAARD

De digitale schoenendoos

18 PUBLIEK GEHEIM

De nieuwste app

20 VAN BUITENGEBIED TOT HOTSPOT

Oude foto's van het Eemkwartier

EN VERDER

22 Nieuws

23 Nieuwe boeken

24 Agenda

Jos Stöver

Scholen in de Kunst

Jos Stöver

Gerard Raven

Een goudmijn van talent

HET EEMHUIS

is een unieke combinatie van vier instellingen die vroeger gescheiden gehuisvest waren: **Archief Eemland, De Bibliotheek Eemland, Kunsthal KAdE en Scholen in de Kunst.**

In Het Eemhuis is het geheugen van onze stad dus omgeven door de talenten van de toekomst. Die meerwaarde heeft een enorm potentieel. Want de prachtige collectie van Archief Eemland biedt ons veel aanknopingspunten om te leren van de grote hoeveelheid talentvolle mensen die onze stad heeft voortgebracht. Talenten in architectuur, kunst en muziek, maar ook in de zakelijke wereld en in het openbaar bestuur. Archief Eemland laat deze goudmijn van talent nog mooier zien dan ooit tevoren.

Vier instellingen zitten nu in het bruisende hart van de stad, waar die talenten tot wasdom kunnen komen. Identiteit van verleden, heden en toekomst. Ik heb veel vertrouwen in de wisselwerking onderling. Omdat Het Eemhuis een verkenningstocht biedt voor eenieder die nieuwsgierig is, voor iedereen die wil leren. Juist de aanwezigheid van een rijke kennis over onze geschiedenis geeft een stevige fundering voor bezoekers.

Ik hoop dat veel nieuwe ontdekkingen uit het verleden onze toekomst kunnen inspireren.

PIM VAN DEN BERG

Wethouder Cultureel Klimaat

Een optimale cultuurtempel

Amersfoort is een spectaculair gebouw rijker: Het Eemhuis. Gebouwd voor de inwoners van de stad, de regio én daarbuiten. Plek om je te laven aan de historie van de regio, je te laten verrassen door kunst en cultuur en jezelf te ontplooiën om er rijker vandaan te gaan. Dat klinkt individualistisch, maar het tegendeel is waar.

door ANNEMIEK HAKKERS

Dit gebouw doet een appèl op iedere bezoeker en gebruiker om elkaar te ontmoeten, kennis te delen en samen te werken. Daarmee is Amersfoort niet alleen een

Rechts: Museum aan de Stroom in Antwerpen.
Links: Rozet in Arnhem.

gebouw rijker, maar ook een knooppunt dat mensen en organisaties met elkaar in verbinding brengt. Dat is de ambitie van Neutelings Riedijk Architecten.

TOONAANGEVEND

Sinds 1 mei 2014 zijn Archief Eemland, De Bibliotheek Eemland, Kunsthal KAdE en Scholen in de Kunst gehuisvest in Het Eemhuis. Hieraan gingen jaren van planvorming, ontwerp en bouw vooraf. In 2005 hield de gemeente Amersfoort een architectenselectie. Het Eemhuis moest een bijzonder gebouw worden dat een krachtige injectie zou geven aan het Amersfoortse culturele leven. Bureau Neutelings Riedijk Architecten had het

Scagliola Brakkee/©Neutelings Riedijk Architects

Sarah Blee/©Neutelings Riedijk Architects

meest overtuigende verhaal. Dit toonaangevende Rotterdamse bureau is in 1992 opgericht door Willem Jan Neutelings en Michiel Riedijk. Het ontwierp vele beeldbepalende gebouwen, zoals Beeld en Geluid in Hilversum en het Minnaert-gebouw op De Uithof in Utrecht. Het bureau is gespecialiseerd in ontwerpen voor verschillende culturele gebruikers, zoals Rozet in Arnhem en Museum aan de Stroom in Antwerpen. Het Eemhuis voegt zich in deze rij.

STAPELING

Neutelings Riedijk Architecten kreeg de opdracht een gebouw te ontwerpen voor vier gebruikers. Het lag voor de hand vier blokken te maken met elk een eigen voordeur. Maar de architecten wilden nadrukkelijk één gebouw, waarbij de vertrekken van de verschillende gebruikers in elkaar overvloeien. Zo ontstond het ontwerp met een verticale stapeling van functies. Het gebouw voegt de gebruikers samen en laat ruimte voor hun eigen identiteit. Om eenheid aan het plein te creëren sluit Het Eemhuis met een doorgaande plint op de naastliggende gebouwen aan. Als tegenhanger zorgen de aluminium bollen op de gevel voor een markering van Het Eemhuis. De ex-

Het Eemhuis in aanbouw, maart 2012.

pressieve, sculpturale gevel fungeert als oriëntatiepunt in de omgeving en geeft het gebouw een extra gelaagdheid. Enerzijds door het materiaal dat letterlijk een extra laag toevoegt, anderzijds door de symboliek. De bollen geven een bijzondere lichtreflectie en verwijzen naar het schild van de drakendoder Sint Joris, de middeleeuwse patroonheilige van Amersfoort.

ROUTES

Het Eemhuis is een openbaar gebouw. De enorme publieke route is daarvan het bewijs. De projectarchitect, Eric Thijssen, spreekt van *stedenbouw in het gebouw*. Als je vanaf het plein Het Eemhuis betreedt kies je een eigen route. Er zijn hoofdstraten, zijstraten, korte routes, lange routes, een omweg, pleinen en nissen. De route zuigt bezoekers als het ware het gebouw in en daagt hen uit zichzelf zichtbaar te maken. Hierin ligt een symbolische uitnodiging van de architect.

ARCHIEFDEPOT

De architecten hebben niet de makkelijkste keuzes gemaakt. Midden in het gebouw, op de derde verdieping, bevindt zich het depot van Archief Eemland. Dit is een

Cor van den Braber

Boven: De grote trap van De Bibliotheek Eemland.
 Linksonder: De opgang van De Bibliotheek naar Archief Eemland.
 Rechtsmidden: De grote hal van De Bibliotheek in de steigers.
 Rechtsonder: Het Voor-uitzicht is bedacht door kunstenaars Jelle de Bruijn en Leo van der Veen. De bezoeker kan hier op afgeschreven boeken zitten lezen en naar het Eemplein kijken.

Scagliola Brakkee/©Neutelings Riedijk Architects

Luc Reefman

Jos Stöver

ongebruikelijke plek; dit wordt doorgaans in de kelder of op de begane grond geplaatst in verband met de enorme vloerbelasting en klimaateisen. Onder de grond is de temperatuur gelijkmatig, is het donker en de aarde voorziet in de draagkracht. In Het Eemhuis wilde de architect de begane gronde als publieksruimte inrichten, zodat het gebouw open en toegankelijk is. Het archief is daarom opgetild en hangt als een schatkist in de lucht. Alsof de architect ons meegeeft: *Een archief stop je niet onzichtbaar weg onder de grond*. Het is onze historie, die verdient een toplocatie in het zicht. Een betonnen constructie zorgt voor voldoende draagkracht. De dikke muren met beton en staal zorgen voor twee uur brandwerendheid, conform de wettelijke eis.

Kunsthall KAdE met boven de grote zaal en daaronder links een kabinet en rechts de balie.

KUNSTHAL, BIBLIOTHEEK, SCHOLEN

Kunsthall KAdE bevindt zich op de begane grond en in de kelder. Voor het transport van kunstobjecten is immers een expeditiestraat achter het Eemhuis aangelegd. De kunsthall heeft een eigen ingang in verband met de entreprijs. De drie expositieruimtes hebben elk een eigen sfeer. De inpassing van KAdE was een bijzondere prestatie, omdat hier in het eerste ontwerp juist poppodium De Kelder was voorzien.

De Bibliotheek beschikt op de tweede verdieping over ruim 5500 m² vloeroppervlak. De kolommen aan de gevel zorgen voor een sfeer van beslotenheid en rust. De inrichting is geïnspireerd op New Yorks haakse stratenplan met *streets* en *avenues*. Het is een vernieuwend en

Jos Stöver

Boven: Uitzicht op de binnenstad. Onder: Uitzicht op het Eemplein en de Eemhaven.

Jos Stöver

Onder: Oversteek in bouw, gezien aan de achterzijde.

Luc Reefman

esthetisch concept voor een bibliotheek.

Scholen in de Kunst bevindt zich boven in het gebouw, op de vierde verdieping. De situering onder het zaag-tanddak zorgt voor optimaal daglicht. Tegelijk is er voldoende rust en privacy voor de cursisten.

TOTAALONTWERP

Het Eemhuis is een totaalontwerp: het exterieur en interieur zijn van dezelfde architecten. Het interieur kenmerkt zich door de aluminium bollen en de opvallende vensters van eikenhout in de betonnen wanden. De ramen geven het gebouw een strak generiek ritme. Ze markeren de verschillende vertrekken en bieden zichtlijnen door het gebouw, waardoor de bezoeker zich kan oriënteren.

De architect verankerde Het Eemhuis aan de locatie. De zaagtanddaken verwijzen naar de fabrieksbouw van het Eemkwartier in het industriële tijdperk. Daarnaast zijn er aan elke gevel vensters die zicht bieden op de omgeving, zoals de Koppelpoort, de Eem, het stationsgebied en het Eemplein.

CREATIVITEIT

Neutelings Riedijk interpreteert het programma van eisen altijd creatief. Met een slim ontwerp voegen de architecten ruimtes aan het gebouw toe waar de opdrachtgever niet om had gevraagd. Deze ruimtes geven het ge-

Boven: Dakterras met bollen.

Onder: De Bibliotheek met de lage boekenkasten.

Annemiek Hakkers is eigenaar van Lud'Arte, bureau voor kunst, cultuur en educatie. Zij verzorgt de rondleidingen door het Eemhuis: www.ludarte.nl, zie p. 13.

bouw een dynamische injectie, gericht op ontmoeting en onderlinge zichtbaarheid. Op de vierde verdieping beschikt Scholen in de Kunst hierdoor over twee kunstpleinen met horeca en zitplekken. Op de tweede verdieping kreeg de bibliotheek een koffiebar.

Het is nu aan de gebruikers en bezoekers om Het Eemhuis in gebruik te nemen. Niet alleen als archief, bibliotheek, kunsthall en kunstschool, maar ook als een van de grootste overdekte publieke ruimtes in Amersfoort. Zo hoopt Neutelings Riedijk dat Het Eemhuis ook gebruikt zal worden voor voorstellingen, lezingen, diners of het kijken naar een WK-voetbalwedstrijd. Dit is de uitnodiging die de architecten van Het Eemhuis het publiek doen. Aan u de eer om die uitnodiging aan te gaan.

De Eemhuispartners

Wat is de voorgeschiedenis van de vier instellingen? Waarom gaan zij graag naar het Eemhuis? En wat is de meerwaarde van gecombineerde huisvesting? We vroegen het de vier directeuren.

door **GERARD RAVEN**

SCHOLEN IN DE KUNST

ARIE KEIJZER: 'Scholen in de Kunst is ontstaan uit een samengaan van vijf verschillende kunst-educatieve instellingen: Creatief centrum De Hof, Regionale Muzieken Dansschool Amersfoort, Amersfoortse Culturele Raad (amateurkunst en voortgezet onderwijs), Dansschool Die Danserije en Theaterschool Mirakel. Later sloot Theaterschool Boemerang zich daarbij aan. De muziekschool komt voort uit de Toonkunstmuziekschool die in 1883 werd opgericht. Creatief Centrum De Hof ontstond in 1959. De andere instellingen zijn van later datum.

We gaan graag naar Het Eemhuis om verschillende redenen. De huidige gebouwen zijn prachtig en sfeervol, maar niet meer op hun doel berekend. Daarnaast valt de verhuizing samen met de transitie die we als organisatie doormaken en dit prachtige gebouw gaat ons daarbij helpen. We zijn immers op weg om met minder middelen een duurzame en toekomstbestendige organisatie te bouwen. Nieuwe inzichten, nieuwe werkerreinen, nieuwe onderwijskundige concepten en een nieuw gebouw. De meerwaarde van Het Eemhuis is dat onze samenwerking met de medebewoners zal intensiveren. En daarnaast nodigt dit gebouw uit om de inwoners van Amersfoort en omstreken te ontvangen en er samen met hen het mooiste kunsteducatief centrum van de regio van te maken.'

KUNSTHAL KAdE

ROBBERT ROOS: 'Als Kunsthal KAdE bestaan wij vijf jaar. Wij hebben als expositieruimte het stokje overgenomen van De Zonnehof, die sinds 1959 in het paviljoen van Rietveld zat. De afgelopen vijf jaar waren wij gehuisvest aan het Smallepad, in het gebouw van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed bij de Koppelpoort. Voor KAdE betekent Het Eemhuis een verbetering van de museale ruimtes; vooral meer benutbare wandruimte. Maar het is ook een verbetering voor onze kantoor- en werkplaatsomgeving (we hadden geen werkplaats aan het Smallepad). Daarnaast is er nu een mooie publiekszone gekomen met een grotere winkel, een eigen entree, een groter café en een auditorium. De horeca-situatie is

veel beter georganiseerd dan aan het Smallepad. Met de oriëntatie op het Eemplein hopen wij dat het een veel actievere plek wordt. We krijgen de kans om elk jaar drie grote tentoonstellingen te maken in het brandpunt van de culturele belangstelling.

De synergie-gedachte spreekt mij erg aan. Vier cultuurinstellingen die elkaar kunnen stimuleren, publiek delen en samenwerkingsverbanden aangaan. Het is een hel-

Robbert Roos.

dere bestemming voor de cultuur liefhebber. Het gebouw heeft ook veel 'smoel' door de architectuur van Neutelings Riedijk Architecten. Dat past bij het profiel van KAdE als expositieplek voor actuele kunst, beeldcultuur, design en kunstgeschiedenis. We verwachten dus veel van Het Eemhuis als aanjager van activiteit. We programmeren zelf, maar zullen in de toekomst voor exposities ook samenwerken met Museum Flehite en het Mondriaanhuis vanwege de goede klimaat- en beveiligingscondities.'

ARCHIEF EEMLAND

ALICE VAN DIEPEN: 'De geschiedenis van de archiefdienst begon in 1876 met de benoeming van kapelaan W.F.N. van Rootselaar als waarnemend archivaris. Pas in 1956 werd de eerste professioneel opgeleide archivaris aangesteld, J. Hovy. Een kleine studiezaal volgde in 1974. Een archiefbewaarplaats in de tuin van het stadhuis aan de Westsingel deed dienst van 1840 tot 1982, toen de bewaarplaats onder De Observant in gebruik werd genomen. Daarmee groeide de capaciteit van 275 strekkende meter naar 3 km; in Het Eemhuis is dat 7 km.

Desirée Schippers

Cees Wouda

We gaan graag naar Het Eemhuis omdat het een fantastisch gebouw is waar op een uitnodigende en open wijze vier organisaties een divers cultureel aanbod leveren voor de inwoners van de stad en daarbuiten. De sfeer en kwaliteit van het gebouw maken dat je je aan de ene kant wereldburger voelt en aan de andere kant, met uitzicht op de Koppelpoort, trots op de stad Amersfoort waar intimiteit en stedelijke allure mooi bij elkaar komen.

De meerwaarde voor Archief Eemland is dat in Het Eemhuis een kleine half miljoen bezoekers per jaar komen. Daar ligt een enorm potentieel van belangstellenden voor lokale geschiedenis. We spelen daar op in vanuit een nieuw publieksconcept en met nieuwe diensten en producten. Uiteindelijk bewaren wij geschiedenis om er zoveel mogelijk mensen gebruik van te laten maken. In Het Eemhuis gaan we een stap verder. Onder het motto *Samen geschiedenis maken* willen we zoveel mogelijk samen met anderen werken aan het verleden van stad en regio. Dat kan op heel veel manieren; kom langs voor inspiratie en activiteiten!

DE BIBLIOTHEEK EEMLAND

ERNO DE GROOT: 'De Openbare Bibliotheek in Amersfoort bestaat sinds 1913 en heeft vorig jaar dus haar 100-jarig jubileum gevierd. De Leeszaal was geves-

De directieraad van Het Eemhuis. V.l.n.r.: Erno de Groot, Arie Keijzer, Alice van Diepen, Peter Eillebrecht (algemeen directeur a.i. museumkoepel Amersfoort in C).

Gerard Raven is conservator van Museum Flehite.

tigd in een herenhuis aan het Laantje, tegenwoordig Stadsring. Vervolgens is de bibliotheek verhuisd naar de Muurhuizen, waar tot voor kort de muziekschool zat. Na nog een periode aan de Kortegracht betrok de bibliotheek in 1975 De Zonnehof. Het eerste gebouw dat als bibliotheek is ontworpen.

Het Eemhuis biedt ons de mogelijkheid om alles te doen wat tegenwoordig van een grote stadsbibliotheek gevraagd wordt. Een echte 'volkstempel' waarin iedereen welkom is om kennis op te doen, verhalen te vinden, met elkaar of individueel te studeren en te werken. Alle voorwaarden voor een aangenaam verblijf zijn aanwezig. Snel internet, goede koffie, studieplekken met en zonder apparatuur, deskundig en vriendelijk personeel. De kranten, tijdschriften, boeken, cd's en dvd's worden op een aantrekkelijke manier gepresenteerd.

De samenwerking met de andere 'Eemhuisbewoners' is voor de bibliotheek van grote waarde. Bezoekers gaan dit ervaren. Zo zal kunst een rode draad in het gebouw zijn. De horeca is een gemeenschappelijke voorziening. De interactie in het gebouw gaat van betekenis worden voor de inhoudelijke activiteiten. Het is geen gesloten gebouw: het biedt voor de bibliotheek ook vele kansen voor samenwerking met partijen buiten Het Eemhuis, zoals op het gebied van informatie en nieuwe media.'

Cor van den Braber

Gemma Koerselman en Vie van Steenberghe van de Kunstuitleen

Kunstuitleen Amersfoort

Artotheek Amersfoort werd in de jaren zeventig opgericht, als onderdeel van wat later De Zonnehof, Centrum voor Moderne Kunst (CMK) zou heten. Dit was gevestigd in het Rietveldpaviljoen aan Zonnehof 12. In 2009 werd de Artotheek Amersfoort als Kunstuitleen Amersfoort onderdeel van de Bibliotheek Eemland. De Kunstuitleen kreeg een plek op de begane en eerste verdieping van de bibliotheek. Sinds 1 mei is de Kunstuitleen Amersfoort gehuisvest in Het Eemhuis.

Naast werken uitlenen organiseert Kunstuitleen Amersfoort activiteiten zoals kunstcursussen en expositie. Daarvoor kan nu uitstekend de samenwerking met de andere Eemhuisbewoners worden gezocht. De collectie bevat honderden fraaie hedendaagse schilderijen, grafiek, modern design, bronzen en keramiek. Leden kunnen in de digitale catalogus rondneuzen en werk digitaal reserveren. Langskomen en de werken bekijken kan elke dag tijdens de openingstijden van de bibliotheek. De servicebalie Kunstuitleen is bemand op donderdag 11-20 uur, vrijdag 11-17 uur, zaterdag 13-17 uur. Zie voor meer informatie: www.bibliotheekeemland.nl/kunstuitleen-amersfoort.

VIE VAN STEENBERGEN

FASadE

Het Forum voor Stedenbouw en Architectuur aan de Eem verzorgt een gevarieerd en onafhankelijk programma. Doelstelling is om deze disciplines bij een breed publiek onder de aandacht te brengen en het kritisch denken erover te prikkelen. De wortels van het huidige FASadE

zijn terug te voeren tot 1993, toen Amersfoort zich nationaal en internationaal op de kaart zette met de bouw van de architectuurwijk Katentbroek.

Het beroepsveld van architecten en stedenbouwkundigen, gemeente, projectontwikkelaars en woningbouwverenigingen is een belangrijke doelgroep. Zij hebben immers een maatschappelijke verantwoordelijkheid.

Het architectuurcentrum streeft naar goede en inhoudelijke publieke debatten. Daarnaast biedt het een podium voor kennisuitwisseling en inspiratie en een gelegenheid om te netwerken.

FASadE past goed in Het Eemhuis dat zelf al een architectonisch juweel is. Het is een mooie uitvalsbasis voor onze activiteiten en zal de samenwerking met de huisgenoten kunnen intensiveren.

JOHANNA VAN DER WERFF

Citymarketing

De Stichting Citymarketing Regio Amersfoort is opgericht in 2010. Wij willen een bijdrage leveren aan het Bruto Lokaal Geluk van Amersfoort en omstreken. Samen met alle lokale partners werken we aan een

stad en regio waar ook onze kinderen graag willen wonen, en waar ook in de toekomst voldoende werkgelegenheid is. Citymarketing was gehuisvest in het Paviljoen 750 aan de Eemlaan. Dit pand is neergezet als (tijdelijk) monument voor de viering van 750 jaar stadsrechten in 2009.

Zowel voor de inwoners van regio Amersfoort als de ruim 1 miljoen toeristen die de stad jaarlijks bezoeken is Het Eemhuis een attractie van formaat geworden – zowel van binnen als van buiten. Nu al zien we dagelijks mensen foto's van dit unieke pand

Cor van den Braber

nemen. Het is ook een culturele *hotspot* waar men zich kan laten inspireren door het vele dat Amersfoort tegenwoordig te bieden heeft. In Ruimte voor Amersfoort kunnen alle instellingen en evenementen zich presenteren.

DENNIS SILLE

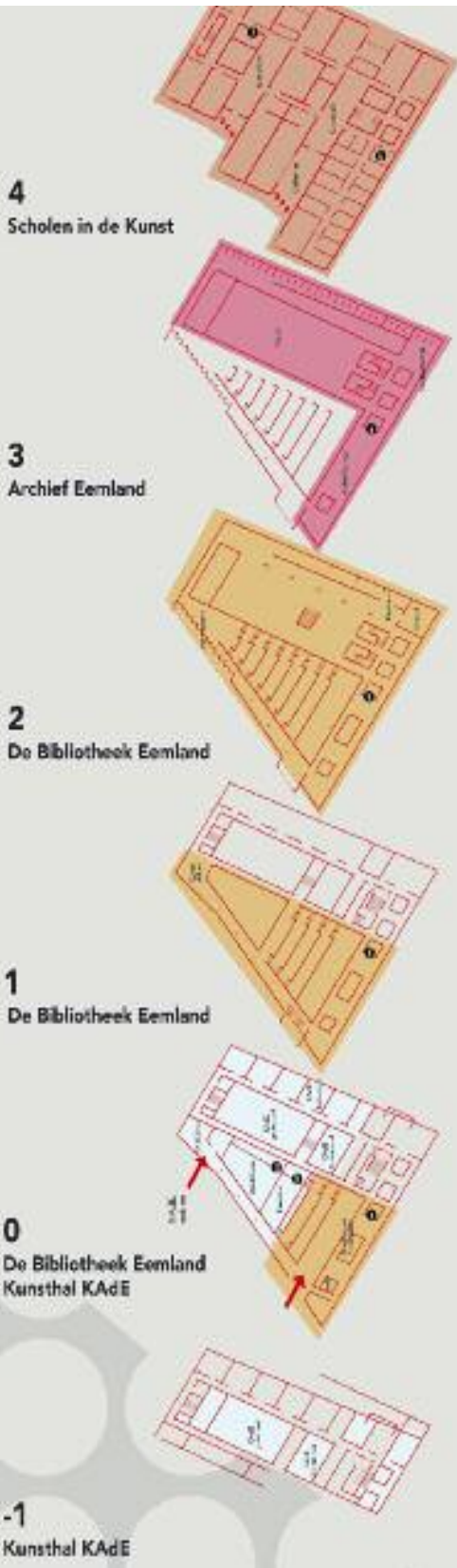
Horeca

Jos Stöver

Coen & Walrick gaan een eigenzinnige invulling geven aan het KAdECafé, het Kunstcafé en de Expressobar.

Oppervlakte	m ²	%
Scholen in de Kunst	4662	30
Archief Eemland	2340	15
De Bibliotheek Eemland	5676	36
Kunsthall KAdE:	2985	19
	15663	100

www.heteemhuis.nl
Een nieuwe website met alle openingstijden en verdere informatie

RONDLEIDINGEN

Om deel te nemen aan de gratis architectuurrondleidingen in de openingsweek 12-19 juni kunt u vanaf 2 juni maximaal twee kaartjes ophalen bij de informatiebalie van Het Eemhuis; dit omdat er beperkt plaats is.

Na de openingsweek zullen er maandelijks rondleidingen worden verzorgd voor € 5,- per persoon. Voor groepen kunt u apart boeken. www.ludarte.nl of 033 476 7825.

Vertrouwde kwaliteit in een nieuw jasje

Voor de vaste bezoekers van Archief Eemland is ogenschijnlijk alles veranderd. Nieuwe ruimten, nieuwe meubels, andere regels, ander uitzicht, andere koffie. Schijn bedriegt?

door **ALICE VAN DIEPEN**

Op 1 mei openden de deuren van Het Eemhuis. Archief Eemland is te vinden op de derde verdieping, onder het zilverkleurige bollenplafond, met uitzicht op de bibliotheek, het spoor, het Eemplein en de hoogbouw richting station. Hier bevinden zich de publieksruimten en het depot, beide twee keer de omvang van de locatie in De Observant.

Maar ook hier staan de publieksarchivarissen Saskia en Katinka iedere bezoeker vriendelijk en deskundig te woord en ook in het Eemhuis zorgt onze depotbeheerder Peter voor een snelle levering van stukken. En de koffie? De automaten op onze verdieping zijn op het moment van schrijven van dit artikel nog niet geplaatst, dus kwaliteit kan ik nog niet garanderen. Trouwens, ik ben een theedrinker, dus aan mijn oordeel heeft u niet veel. Wat ik wel weet is dat er op drie andere plekken in het gebouw horecavoorzieningen zijn, dus aan u het advies op zoek te gaan naar de beste koffie of het lekkerste taartje.

ANDERS

Verandert er dan verder niets? Eerlijk gezegd is in het Eemhuis los van het bovenstaande alles anders. Toen de

Rechts: Alice van Diepen in haar nieuwe omgeving. Onder: Het depot.

plannen concreter werden realiseerden we ons dat we op deze locatie voor een nieuwe uitdaging stonden. Anders dan in De Observant komen er veel passanten in het gebouw: cursisten, ouders van cursisten, krantenlezers, boekenlenners, architectuurliefhebbers, museumbezoekers, kunstliefhebbers, et cetera. Dat dwong ons na te denken over een nieuw publieksconcept, waarmee we zowel de vertrouwde bezoeker kunnen bedienen als de nieuwe bezoekers een eerste kennismaking met het archief kunnen meegeven.

Patrick Siemens

STUDEERKAMER

Er is een aparte studiezaal originele stukken, de studeerkamer, waar iedereen op afspraak de gewenste documenten kan bestuderen, vijf dagen in de week. Met het werken op afspraak hebben we de afgelopen maanden al geoefend en de uitkomst is dat waar vooraf veel mensen sceptisch waren, ze achteraf uiterst tevreden zijn. Stuk-

Cor van den Braber

ken liggen klaar, de publieksarchivarissen hebben waar nodig al extra informatie gezocht, de onderzoeker kan direct beginnen. Als gedurende het bezoek blijkt dat er meer stukken nodig zijn, geen probleem; het depot is op enkele meters afstand.

PUBLIEKSRUIMTE

Naast de studeerkamer is er de publieksruimte, waar bezoekers bij de informatiebalie welkom geheten worden door de publieksarchivarissen. Ook zijn er deskundige gastheren en -vrouwen die uitleg kunnen geven over het archief: wat is er te vinden, hoe werkt het, hoe begin je met je eerste onderzoek. In de publieksruimte zijn studeerplekken, kunnen de microfiches geraadpleegd worden, staan computers, is er wifi en zijn aansluitingen voor eigen laptops. Hier kan allerlei digitale historische informatie geraadpleegd worden of kunnen bezoekers terecht met vragen over de nieuwste website van Archief Eemland, hetbewarenwaard.nl (zie p. 16). Bezoekers kunnen er ook gewoon met anderen afspreken. Omdat de ruimte in open verbinding staat met de bibliotheek kunnen ook reguliere bibliotheekbezoekers hier gaan zitten; zij zijn van harte welkom. Hier heerst niet het stiltebeleid van de

De publieksruimte.

Alice van Diepen is directeur van Archief Eemland.

studeerkamer en kan je ook je tas en flesje water bij je houden. Net als de *seats to meet*-formule stimuleren we dat bezoekers met elkaar verbinden en de onderwerpen waar ze mee bezig zijn uitwisselen. Dat kan een historisch onderzoek zijn, maar ook elk ander thema. We hopen op mooie ontmoetingen en boeiende kruisbestuivingen.

LAAGDREMPELIG

Juist de passanten willen we verleiden met de bijzondere verhalen uit de lokale geschiedenis en de rijke beeldcollectie van Archief Eemland. Daarvoor is de app *Publiek Geheim* ontwikkeld (zie p.18). De app is te zien in een bijzonder meubel in de publieksruimte dat bezoekers stimuleert om te gaan zitten en kijken. De inrichting, de publieks-gastheren en -vrouwen, het erfgoed-aanbod, samen zorgen ze voor een laagdrempelige plek in het gebouw waar liefde voor geschiedenis kan ontluiken. Als die liefde eenmaal aanwezig is nodigen we op regelmatige basis mensen uit voor stadsgesprekken aan de *Tafel van Amersfoort*. Dat is een grote, robuuste, gele tafel, centraal in de ruimte die de ontmoetingsplaats wordt voor iedereen die geschiedenis een warm hart toedraagt en dat graag met anderen deelt.

WEBSITE HET BEWAREN WAARD

Haal uw geschiedenis van zolder

Hetbewarenwaard.nl is een nieuwe website voor het zélf archiveren en bewaren van oude foto's en documenten uit uw eigen familiegeschiedenis. Ze worden niet alleen zorgvuldig opgeslagen, u kunt uw foto's hier ook delen en uitwisselen met anderen.

door **AGEETH VAN DER VEEN**

Er zijn van die momenten waarop de oude foto's van zolder tevoorschijn komen: bij een verhuizing, een overlijden of een reünie waarvoor u mooie oude plaatjes zoekt. Ieder huis heeft zo'n doos met oude papieren en foto's. Archieven krijgen ze vaak aangeboden. 'Het lastige van persoonlijke foto's en documenten is dat ze voor de schenker vaak meer betekenen dan voor bijvoorbeeld de geschiedenis van Amersfoort,' zegt Georges Elissen, projectleider Digitalisering bij Archief Eemland. 'Opa is meestal in zijn leven een paar keer verhuisd en heeft bij verschillende bedrijven gewerkt. Dat maakt de collectie vaak te fragmentarisch voor archiefinstellingen. Die halen er dan maar twee of drie dingen uit en de rest gaat dan óf naar een nieuwe zolder, of wordt door de familie weggegooid.'

LANDELIJKE WEBSITE

Binnenkort gaat dat heel anders! Dan kunnen we allemaal zelf onze interessantste oude foto's uploaden op

hetbewarenwaard.nl. Georges: 'Toen ik vier jaar geleden bij Archief Eemland kwam werken was het nadrukkelijk mijn taak om het regionale erfgoed naar de mensen zélf te brengen, met projecten als ErfgoedTV en amersfoortdekaart.nl (dat inmiddels landelijk bekend is als erfgoedopdekaart.nl). Als u eenmaal op internet gaat kijken wat er mogelijk is met het delen van kennis en archiefstukken, zie je dat daar de grens niet ophoudt bij je eigen regio. Vandaar dat hetbewarenwaard.nl een landelijke site is geworden, waar iedereen aan mee kan doen.' Mensen die bezig zijn met hun geschiedenis kunnen op hetbewarenwaard.nl ook een vraag aan anderen stellen. Georges: 'Vaak kennen we het exacte verhaal bij de prachtige oude foto van oma niet, maar misschien is een ander kleinkind of een oude buurjongen ook in de geschiedenis gedoken en wordt de foto of de locatie herkend. Daar hopen we natuurlijk op, dat mensen elkaars verhaal gaan aanvullen.'

UITWISSELEN OP TREFWOORD

Mag u ervan uitgaan dat uw foto's op internet echt bewaard blijven voor de toekomst? Georges Elissen is van mening dat een website die gebouwd is door archiefprofessionals een heel ander verhaal is dan bijvoorbeeld foto's op Instagram of Facebook zetten. 'Maar natuurlijk wilt u ook de échte foto's niet weggooiden. Als Archief Eemland bieden we mensen graag de gelegenheid hun foto's op te slaan in ons depot. Wie inschat dat eigen foto's of documenten een toevoeging zijn voor de collectie, kan contact opnemen met de publieksarchivarissen. Die kunnen beoordelen of de hele schoenendoos of een deel ervan een plaats in het depot kan krijgen.'

Hoe groot de animo voor hetbewarenwaard.nl zal zijn, kan Georges moeilijk inschatten. 'Op 12 juni gaat de website online en kan iedereen thuis zelf gaan uploaden. Aan elke foto of brief kunt u met een simpel trefwoordensysteem een onderwerp, naam, een locatie en een jaartal toekennen. Dat maakt het erg leuk, want op die tref-

woorden vindt u ook foto's van anderen die hun materiaal hebben vrijgegeven om te bekijken. Het wijst zich allemaal vanzelf, maar wie hulp nodig heeft is welkom bij de medewerkers van Archief Eemland. We krijgen ook enkele scanwerkplekken in het Eemhuis, onder meer één waarmee u dia's kunt digitaliseren.'

SAMEN GESCHIEDENIS MAKEN

Georges was de afgelopen maanden zó druk met het goed opzetten van hetbewarenwaard.nl, dat hij niet veel toekwam aan het onderzoeken welke mogelijkheden er nog meer zijn voor uitwisseling van foto's en verhalen. Want als materiaal eenmaal online staat, met trefwoorden én jaartallen, dan kan er natuurlijk nog veel meer mee. 'Ik noemde al erfgoedopdekaart.nl, waar u de verhalen en foto's zou kunnen laten zien die bij locaties horen: oude filmpjes en klassenfoto's bij een voormalig schoolgebouw, bijvoorbeeld. Maar een link met genealogische sites als wieswie.nl zou natuurlijk ook heel mooi kunnen zijn. We hopen in ieder geval dat veel archieven aanhaken, want natuurlijk komen er schitterende oude foto's tevoorschijn van al die zolders waar ook stadsarchieven niet van wisten.'

Een man die in Georges' pilot voor de website meedeed, had familie die na de oorlog in de VS terechtgekomen was. 'Toen die Amerikaanse familieleden online foto's van het dorp van hun eigen grootouders konden bekijken, werden die kinderen en kleinkinderen in Amerika zó enthousiast dat ze ons vroegen of er niet een Google Translate-

knop bij kon, voor de vertaling van de verhaaltjes bij de foto's. Dat is toch geweldig?'

Georges hoopt dat zoveel mogelijk mensen bereid zijn hun foto's en andere documenten aan elkaar te laten zien. Dan kunnen we echt verhalen delen; dat is het uiteindelijke doel van hetbewarenwaard.nl. 'De geschiedenis is natuurlijk iets waar we allemaal een stukje van bezitten en dat kunnen we met deze nieuwe site aan elkaar laten zien. De slogan van Archief Eemland is *Samen geschiedenis maken*. Deze website maakt dat heel letterlijk mogelijk.'

Ageeth van der Veen neemt levensinterviews af voor archieven en publicaties en verzorgt workshops *Interview je ouders*. Meer informatie op: www.deinterviewer.nl.

Op www.hetbewarenwaard.nl kunt u:

- Gratis 1 GB aan oude foto's en gescande documenten uploaden in uw eigen 'digitale schoenendoos'.
- Uw schoenendoos via social media delen met anderen en zoeken of anderen iets hebben geplaatst dat voor u interessant is.
- Uw foto's trefwoorden meegeven, waardoor ze gekoppeld worden aan een bepaald onderwerp: een bedrijf, een wijk, een tijdvak, etc.

In het Eemhuis komen werkplekken waar u – eventueel met hulp – scherpe scans van uw foto's kunt maken; er komt ook een diascanner. Kijk voor alle informatie op www.hetbewarenwaard.nl of bekijk het promotiefilmpje op www.archiefeemland.nl/producten/het-bewaren-waard.

DE APP VAN ARCHIEF EEMLAND

Publiek Geheim

Weet u waar de eerste Nederlandse auto werd geproduceerd? En waarom tandpasta eerst in een blik zat? Of wat *donckere brieven* zijn? U vindt het antwoord op deze vragen in *Publiek Geheim*, de app van Archief Eemland.

Ontmoet hier Jacob van Campen, de beroemde architect, Gerard Pos, grondlegger van de ANWB of Aartje Vedder, petekind van koningin Wilhelmina. Of één van de andere, bekende en minder bekende, Amersfoorters. Blader door hun geschiedenis en volg de sporen die zij in het archief hebben achtergelaten.

OP INTERACTIEVE WIJZE GEÏLLUSTREERD

Alle verhalen uit de app vinden hun oorsprong in de archieven van Archief Eemland. Deze zijn vervolgens op interactieve wijze geïllustreerd met beelden uit de rijke fotocollectie. Naast foto's zijn filmpjes en veel archiefdocumenten in de app te zien, zoals een oorkonde uit de 15e eeuw of het reclamemateriaal van Prodent uit de jaren veertig.

IN HET EEMHUIS EN DE APP STORE

Verspreid door Het Eemhuis vindt u bijzonder vormgegeven meubels waarin bezoekers de app kunnen bekijken. De app is ook te downloaden in de App Store, zodat u thuis op de bank de verhalen nog eens rustig door kunt lezen.

Annie de Beaufort (1880-1975),
bewoonster van verschillende
buitenplaatsen in Leusden.

HET EEMKWARTIER

Van buitenplaats tot culturele hotspot

door HENK VAN TILBURG

Het gebied van en rond het Eemplein kent een rijke geschiedenis. Het was eerst lange tijd een rustig buitengebied, waar pas in de 19de eeuw echt iets gebeurde. Ten westen van oliemolen De Zon lag landgoed Berg en Dal, waar baron Nepveu ging wonen. Daarna kwam er steeds meer bedrijvigheid en ontstond een hechte buurt, 't Sasje, waar gewoond en gewerkt werd. Er kwamen onder meer handelaren in granen en veevoeder en een gasfabriek. En aan de noordwestrand van het huidige Oliemolenkwartier ontstond de Erdal-fabriek. Na het verdwijnen van de industrie aan het eind van de vorige eeuw kwam er ruimte voor nieuwe functies, waarbij de culturele hotspot Eemhuis het meest in het oog springt.

Henk van Tilburg is fotoconservator van Archief Eemland.

In 1957 maakte J.D.H. van der Neut, medewerker van het Kadaster, een reconstructie van onder meer het gebied rond de Eem in 1823. Er was duidelijk nog maar weinig bebouwing. Links van oliemolen De Zon zijn onder meer 't Sasje (toen nog een tuin waarin groenten werden verbouwd) en landgoed Berg en Dal te zien.

In de 19de eeuw pronkte oliemolen De (Rijzende) Zon aan de Kleine Koppel. Er werd olie geperst uit zaden. In 1900 gingen de wieken eraf.

In de 19de eeuw kwam landgoed Berg en Dal in bezit van luitenant-generaal Charles baron Nepveu. Zijn zoon Jan Laurent baron Nepveu betrok er de boerenhofstede Boezemberg, die hij omdoopte tot Ma Retraite, vernoemd naar de plantage die zijn overgrootvader in Suriname had bezeten.

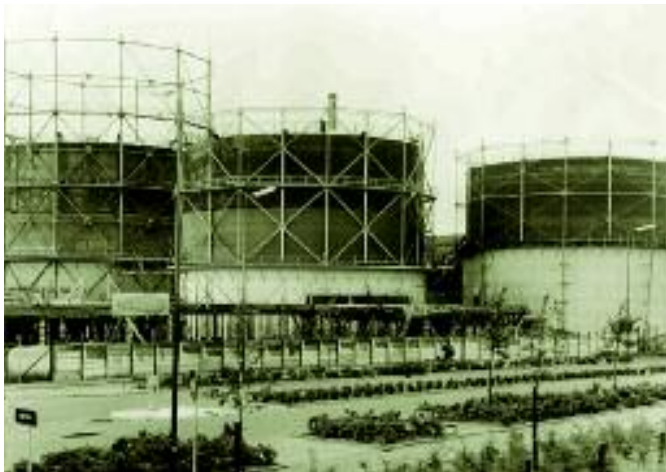
Eind 19de eeuw ontstond de volksbuurt 't Sasje. De bewoners werkten in de Eemhaven en in de fabrieken op en rond het huidige Eemplein. Hun saamhorigheid was groot en ze deden veel samen in hun vrije tijd, zowel volwassenen als kinderen. De kinderen speelden veel buiten, in zelfgemaakte auto's en vrachtwagens.

Waar gewoond wordt zijn ook voorzieningen. Zo konden de Sassianen boodschappen doen bij kruidenier Wisgerhof aan de Eemstraat 21. Er werd zelfs thuisbezorgd.

Jan Willem Wentzel maakte aan het begin van de 20ste eeuw deze foto van de twee pakhuizen van graanhandel Gerritsen aan de Kleine Koppel. Rechts hiervan was het kantoor van graanhandel en oliefabriek Van Nieuwenhuizen gevestigd, dat de onderste helft van oliemolen De Rijzende Zon (zonder wieken) gebruikte als graanpakhuis.

De gemeentelijke gasfabriek, gelegen op het huidige Eemplein, werd in 1900 in gebruik genomen. Veel bewoners van 't Sasje kregen hier werk. De fabriek is afgebroken nadat in 1965 Gasfabriek Centraal Nederland was begonnen met het leveren van aardgas.

Maquette van de Erdal-fabriek van architect F.A. Warners uit 1936, aan de Brabantsestraat. Later zou deze fabriek nog een paar keer aangepast worden. Bekend van onder meer schoen crème en Prodent-tandpasta. Het gebouw functioneerde onder verschillende namen tot de sluiting op 5 juli 2012. Op dit moment worden nieuwe functies aan dit complex gegeven. Het is de trots van het Oliemolenkwartier.

In 1984 werden twee van de drie silo's van Van Nieuwenhuizen aan de Kleine Koppel neergehaald. Aan een lange periode van fabrieksactiviteit begon een eind te komen. (Foto: AD/AC)

2010. Een braakliggend Eemplein naast het spoor en tegenover de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, wachtend op een nieuwe invulling: de komst van Het Eemhuis als nieuwe culturele hotspot van Amersfoort. (Foto: Dirk Verwoerd)

Fons Asselbergs, *De pelgrimsdeur van Amersfoort: een werk van Eric Claus* (Amersfoort: Stichting Open Oog, 2014), 176 pp, € 15,-

De auteur begint met het Mirakel van Amersfoort, de toestroom van pelgrims en de geschiedenis van de Onze-Lieve-Vrouwekapel en -toren. Dan verschuift de aandacht naar de pelgrimsdeur, zoals het eerste ontwerp en het maakproces. Centraal in het ontwerp van Claus is de afbeelding van de Blauwe Mantelmadonna, met in de mantel de afbeeldingen van de zeven smarten en zeven vreugden van Maria.

Guido Delahaye, *200 jaar katholiek lager onderwijs Amersfoort 1814-2014* (Amersfoort: Stichting voor Katholiek Primair Onderwijs Amersfoort e.o., 2014), 544 pp, € 27,50

De auteur is oud-directeur van de Aloysius-school. In 1814 werd de eerste katholieke armenschool voor jongens gestart in de Breestraat. Daarna is er een onwaarschijnlijk groot aantal scholen geweest, die allemaal nauwkeurig en uitvoerig in kaart zijn gebracht aan de hand van de schoolarchieven, inclusief die

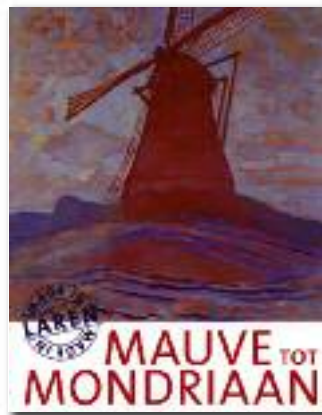
Loes van Overeemlaan 8, deel 35 in de serie *Amersfoort Onder Ons* kost geen € 29,95 (zoals abusievelijk vermeld in de vorige Kroniek), maar slechts € 5,-.

in Hoogland. Helaas ontbreekt een overkoepelende slotbeschouwing.

Hans Janssen, *Mondriaan en het kubisme: Parijs 1912-1914* (Hilversum: THOTH 2014), ISBN 978 90 6868 643 2, 144 pp, € 24,95

Boek bij de expositie in het Gemeentemuseum Den Haag ter gelegenheid van Mondriaans overlijden zeventig jaar geleden. In Parijs maakte de kunstenaar zijn eerste volledig abstracte werken. Hij nam ze vervolgens mee naar Nederland en had zo grote invloed op de Nederlandse kunstenaars.

Emke Raassen en Caroline Roodenburg, *Mauve tot Mondriaan: made in Laren* (Hilversum: THOTH 2014), ISBN 978 90 6868 641 8, 160 pp € 24,95

Boek bij de tentoonstelling in Singer Laren. Mondriaan wordt door het hele boek vermeld: hij woonde in 1915-1919 in de kunstenaarskolonie Laren en schoof toen verder op naar de abstractie in het contact met vrienden als Bart van der Leek.

Abe J. van der Veen, *De verhalen van Amersfoort: helden, heksen en heiligen van Amersfoort en omgeving* (mijnbestseller.nl, 2014), 114 pp, ISBN 9789462548299, € 15,-

Abe de Verteller geeft ook lezingen en stadswandelingen. In dit aanstekelijke boek biedt hij verschillende verklaringen voor de naam Amersfoort. Verder zes sagen en vijf legenden. De auteur gaat vooral in op hekserij en heeft daar een nieuwe verklaring voor.

Cecile aan de Stegge, Catharina Th. Bakker, Kitty de Leeuw (red.), *Handen uit de mouwen: 150 jaar verpleegkundig uniform in Nederland* (Amersfoort: Stichting Historisch Verpleegkundig Bezit 2014), ISBN 978 90 8704 452 7, 144 pp, € 19,95

Een uitgave van de Stichting Historisch Verpleegkundig Bezit, die een eigen museum in Isselt heeft.

Arno Weltens e.a., *Theo Colenbrander 1841-1930* (Assen/Zwolle: Drents Museum/Wbooks 2014), ISBN 978 94 625 8008 4, 144 pp, € 24,95

Monografie bij de gelijknamige tentoonstelling. Colenbrander was een veelzijdig kunstenaar: hij ontwierp aardewerk, tapijten en boekomslagen en was interieurarchitect. Over zijn tapijntwerpen verscheen een artikel in jaarboek Flehite 2013.

TILLY DU PUI & GERARD RAVEN

De activiteiten vinden plaats in Museum Flehite, tenzij anders vermeld; NGV in De Brug, Schuilenburgerweg 2.

Tentoonstellingen zijn geordend op einddatum. NGV = *Nederlandse Genealogische Vereniging*, <http://amersfoorteo.ngv.nl>; OVF = *Oudheidkundige Vereniging Flehite*.

Donderdag 22 mei, 20.00-21.00 uur

Lezing in Wijkmuseum Soesterkwartier door Jan Carel van Dijk: *100 jaar Polak's Frutal Works*.

Dinsdag 27 mei, 20-22 uur

OVF-lezing door Michiel Kruidenier en Bastiaan van de Kraats: *Verleden en toekomst van de War* [voormalige kleurstoffenfabriek, Kleine Koppel 40]. Lezing i.h.k.v. seizoenstema Amersfoort en bedrijvigheid.

12-19 juni

Opening van Het Eemhuis voor alle inwoners van Amersfoort; rondleidingen mogelijk. Zie pp. 9 en 13.

Zaterdag 14 juni

OVF-excursie naar Hilversum en Naarden. Kosten: € 45,- Aanmelding: excursie@historisch-amersfoort.nl.

Donderdag 19 juni, 17-19 uur

Historisch Café in het KAdECafé in Het Eemhuis. Op www.archiefemland.nl/actueel/agenda kunt u zich aanmelden voor de maandelijkse digitale uitnodiging.

T/m 15 juni

Stralende schoonheid V. Ikonotentoonstelling met veel nieuw werk uit Rusland.

31 mei-6 september

Brand meester. Tentoonstelling in Wijkmuseum Soesterkwartier.

Donderdag 11 september, 17-19 uur

Historisch Café in het KAdECafé in Het Eemhuis.

Zaterdag 20 september

NGV-workshop met Rob Dix: *Genealogie in Duitsland*. Tevens computermiddag.

Dinsdag 30 september, 20-22 uur

OVF-lezing door Betsie van Ravenhorst: *Oorlog en vrede: Struikelstenen*. Het joodse leven in Amersfoort voor en tijdens de Tweede Wereldoorlog.

21 juni-28 september

Rosita Steenbeek vs Robert Webster. Multidisciplinaire tentoonstelling waarin schrijfster en schilder (haar zwager) elkaar ontmoeten, confronteren en inspireren. Met literaire teksten, schilderijen, aquarellen, grafiek, foto's en films.

Oktober

Maand van de Geschiedenis. Kijk alvast op www.amersfoort-erfgoed.nl.

4 oktober-4 januari

Belgische vluchtelingen. Amersfoort werd in 1914 overstroomd door een kleine 20.000 Belgen, bijna evenveel als er inwoners waren. Museum Flehite brengt een tentoonstelling; de volgende *Kroniek* is het begeleidende thema-nummer.

www.amersfoortopdekaart.nl

Zoek de historische afbeeldingen van elke plek in Amersfoort. Een combinatie van de collecties van o.a. Archief Eemland en Museum Flehite.

Open huis Centrum voor Archeologie

Iedere woensdagmiddag van 14.00-16.30 uur kunt u de werkplaats en expositieruimte bezoeken. Tevens spreekuur voor eigen vondsten. Langegracht 11, toegang gratis.

Spreekuur familiegeschiedenis

Elke tweede donderdag in Archief Eemland, 14-16 uur. Gaat in september weer van start.

Wijkmuseum Soesterkwartier

Elke zaterdag van 12.00-17.00 uur en op afspraak. Sint-Bonifaciusstraat 61. 033 463 5661, www.wijkmuseum-soesterkwartier.nl.

KRONIEK

verschijnt viermaal per jaar. U kunt het blad thuis ontvangen door lid te worden van:

- Oudheidkundige Vereniging Flehite voor € 30,-, waarbij u ook het jaarboek Flehite ontvangt
- Stichting Archeologie Amersfoort voor € 25,- per jaar, met optie jaarboek Flehite

Oudheidkundige Vereniging Flehite

Secretaris: Jan Carel van Dijk
Toscastraat 1 • 3816 TH Amersfoort
033 475 12 49
secretariaat@historisch-amersfoort.nl
www.historisch-amersfoort.nl

Museum Flehite

Postbus 699 • 3800 AR Amersfoort
033 247 11 00
info@museumflehite.nl
www.museumflehite.nl
Bezoekadres: Westsingel 50
Open: di-vr 11-17 uur, za-zo en tweede feestdagen 12-17 uur

Afdeling RO/Monumentenzorg Amersfoort

Postbus 4000 • 3800 EA Amersfoort
033 469 48 16
ma.cramer@amersfoort.nl
Bezoekadres: Stadhuisplein 1
Open: ma-vrij 9.00-17.00 uur (graag op afspraak)

Archief Eemland

Postbus 4000 • 3800 AE Amersfoort
033 469 50 17
archiefeemland@amersfoort.nl
www.archiefemland.nl
Bezoekadres: Eemplein 73 (Het Eemhuis)
Open: ma-vr 9-17 uur; inzien van originele stukken op afspraak

Stichting Archeologie Amersfoort (STAA) Archeologisch Centrum

Postbus 4000 • 3800 AE Amersfoort
033 463 77 97
fme.snieder@amersfoort.nl
www.amersfoort.nl/archeologie
Bezoekadres: Langegracht 11
Open: wo 14-16.30 uur en op afspraak

Redactie

Max Cramer • Tilly du Pui • Floor de Graaff • Gerard Raven • Francien Snieder • Vie van Steenberg • Piek Theisens

Redactieadres

Gerard Raven, Museum Flehite
Breestraat 80 • 3811 BL Amersfoort
g.raven@museumflehite.nl
De redactie behoudt zich het recht voor om artikelen in te korten en/of te herschrijven, zo mogelijk in overleg met de auteur. Meningeën verwoord in de artikelen zijn niet noodzakelijk die van de redactie.

Uitgave van de *Kroniek* wordt mede mogelijk gemaakt door:

